

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIWERSYTET
EKONOMICZNY
W KRAKOWIE

EDUKACJA
DLA
PRZEDSIĘBIORCZOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Projekt „Uruchomienie unikatowego kierunku studiów Informatyka Stosowana odpowiedzią na zapotrzebowanie rynku pracy”
jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego.

Metody numeryczne

materiały do ćwiczeń
dla studentów

1. Teoria błędów, notacja O

- 1.1. Błąd bezwzględny, błąd względny
- 1.2. Ogólna postać błędu
- 1.3. Problem odwrotny teorii błędów
  - zasada równego wpływu
  - metoda równych kresów górnych błędów bezwzględnych
  - metoda jednakowego pomiaru
- 1.4. Notacja O

I. Wiadomości wstępne

Wymagana jest znajomość następujących pojęć:

- pochodna funkcji;
- pochodna cząstkowa funkcji wielu zmiennych;
- różniczka funkcji wielu zmiennych;
- rozwinięcie Taylora funkcji wielu zmiennych;

oraz umiejętności:

- obliczania pochodnych;
- obliczania pochodnych cząstkowych.

Obliczenia prowadzimy z dokładnością do (co najmniej) czterech miejsc po przecinku, o ile treść zadania nie podaje innej dokładności.

II. Zadania

zad. 1) Wyznaczyć błąd bezwzględny Δa oraz błąd względny δa , gdy liczba A jest przybliżana przez jej obcięcie do czterech miejsc po przecinku. Jakie są kres górny błędu bezwzględnego Δ_a oraz kres górny błędu względnego δ_a (z dokładnością do pięciu miejsc po przecinku)?

- a) $A = 0,321947$,
- b) $A = e \approx 2,7182818$,

zad. 2) Dysk twardy w pewnym komputerze ma pojemność 120000 MB. Użytkownik tego komputera oszacował, że dysk pomieści około 120 GB danych. Wiedząc, że 1 GB = 1024 MB, oblicz rzeczywistą pojemność dysku w GB, a potem błąd bezwzględny i względny szacowania pojemności dysku w GB.

zad. 3) Obliczyć kresy górne błędów bezwzględnego i względnego wartości zagregowanego popytu obliczanych przy zaokrąglonych cenach, gdy popyt jest opisany formułą

$$Q(p_1, p_2, p_3) = \frac{2}{p_1} + \frac{3}{p_2} + \frac{4}{p_3},$$

a ceny towarów wynoszą $p_1 = 2 \pm 0,01$, $p_2 = 3 \pm 0,12$, $p_3 = 2 \pm 0,1$.

zad. 4) Objętość 1 kilograma pewnego gazu w zależności od (wyrażonej w molach) liczby cząsteczek trzech jego składowych: x , y i z wyraża się wzorem

$$V(x, y, z) = x^2 z + \sqrt{\frac{x}{y}}$$

Obliczyć kresy górne błędów bezwzględnego i względnego popełnianych przy obliczaniu objętości kilograma gazu, jeśli liczby cząsteczek składowych tego gazu wynoszą $x = 4 \pm 0,04$, $y = 1 \pm 0,02$, $z = 2 \pm 0,01$,

zad. 5) Pole powierzchni działki trójkątnej można obliczyć przy pomocy wzoru Herona

$$P(a, b, c) = \frac{1}{4} \sqrt{4a^2 b^2 - (a^2 + b^2 - c^2)^2},$$

gdzie a , b , c to długości krawędzi działki. Z jaką dokładnością należy znać wartości $a \approx 3m$, $b \approx 4m$, $c \approx 5m$, by pole powierzchni działki było obliczone z dokładnością 0,1? Wyniki podać w oparciu o metody: jednakowo dokładnego pomiaru, równych kresów górnych błędów bezwzględnego i równego wpływu.

zad. 6) Promień podstawy walca wynosi $r \approx 2cm$, a wysokość walca $h \approx 3cm$. Z jaką dokładnością należy określić r , h oraz π , aby objętość walca obliczyć z dokładnością do $0,1cm^3$ (Za przybliżenie początkowe π przyjmij wartość 3,14)?

zad. 7) W związku ze zbliżającym się końcem okresu wsparcia dla systemu operacyjnego Okna XL, administrator sieci uniwersyteckiej planuje aktualizację oprogramowania na podległych mu maszynach. W tym celu przygotowuje on listę n systemów operacyjnych, wraz z możliwością posortowania listy ze względu na różne kryteria. Administrator rozważa implementację jednego z następujących algorytmów sortujących:

- a) Sortowanie przez wstawianie: w k -tym kroku ($1 \leq k \leq n$) mamy posortowane pierwsze $k - 1$ elementów listy. Wybieramy k -ty element listy i wstawiamy go we właściwe miejsce poprzez porównanie go z elementami już posortowanymi.
- b) Sortowanie przez wybieranie: w k -tym kroku ($1 \leq k \leq n$) mamy posortowane $k - 1$ najmniejszych elementów listy. Spośród pozostałych elementów wybieramy najmniejszy i zamieniamy go w liście z elementem na pozycji k -tej.

Wyznacz złożoność obliczeniową tych algorytmów (oblicz liczbę wykonywanych operacji porównywania) i wskaż lepszy z nich (pod względem złożoności).

zad. 8) Wyznacz liczbę operacji mnożenia oraz liczbę operacji dodawania wykonywanych podczas rozwiązywania układu n równań liniowych o n niewiadomych metodą eliminacji Gaussa-Jordana i na tej podstawie podaj złożoność obliczeniową algorytmu.

III. Zadania do samodzielnego rozwiązania

zad. 1) Wyznaczyć błąd bezwzględny Δa oraz błąd względny δa , gdy liczba A jest przybliżana przez liczbę a . Jakie są kres górny błędu bezwzględnego Δa oraz kres górny błędu względnego δa (z dokładnością do czterech miejsc po przecinku)?

- a) $A = 1,129124, a = 1,12;$
- b) $A = 1,129124, a = 1,13;$
- c) $A = \pi, a = 3,14$

zad. 2) Obliczyć błędy bezwzględny i względny wartości podanych funkcji obliczanych dla wskazanych wartości argumentów.

- a) $f(x, y) = \ln x + \ln y, x = 10 \pm 0,001, y = \frac{1}{10} \pm 0,0001;$
- b) $f(x, y, z) = (x + y)^2 + (y + z)^2 - (x + z)^2, x = 1 \pm 0,02, y = -1 \pm 0,03, z = 3 \pm 0,02.$

zad. 3) Zgodnie z prawem powszechnego ciążenia dwa ciała o masach $M \text{ kg}$ i $m \text{ kg}$ odległe od siebie o r metrów przyciągają się wzajemnie z siłą

$$F(M, m, r) = \frac{GMm}{r^2},$$

gdzie przyjmujemy, że $G = \frac{20}{3} \frac{\text{m}^3}{\text{kg s}^2}$. Oblicz błąd bezwzględny i względny siły przyciągania ciał o masach $M = 4 \pm \frac{9}{100} \text{ kg}$, $m = 2 \pm \frac{3}{100} \text{ kg}$ i odległych o $r = 2 \pm \frac{12}{1000} \text{ m}$.

zad. 4) Dana jest funkcja f i przybliżone wartości argumentów. Z jaką dokładnością należy określić wartości x, y oraz z , aby obliczyć wartość f z dokładnością $0,03$? Zadanie rozwiązać trzema metodami i porównać otrzymane wyniki.

- a) $f(x, y, z) = y - xyz, x \approx 2, y \approx 5, z \approx 1;$
- b) $f(x, y, z) = e^{x+y+z}(x^2 + y^2 + z^2), x \approx 1, y \approx 0, z \approx -1.$

zad. 5) Z Centrum Lotów Kosmicznych w Krakowie przyszło polecenie, aby skorygować położenie stacji kosmicznej *Miś*, znajdującej się na orbicie okołoziemskiej. W celu zmiany położenia stacji należy posłużyć się trzema silnikami manewrowymi. Czas działania każdego z silników powinien wynieść $x \approx 2$ minuty, $y \approx 4$ minuty, $z \approx 3$ minuty. Zmianę położenia stacji (w metrach), powstałą w wyniku działania silników, opisuje funkcja:

$$f(x, y, z) = xy + yz - xz.$$

Oblicz z jaką dokładnością należy określić wielkości x, y i z tak, aby korekta położenia stacji nie spowodowała błędu położenia przekraczającego $0,3$ metra. Zadanie rozwiąż metodami równego wpływu, równych kresów i pomiaru jednakowo dokładnego, a wynik podaj w sekundach.

zad. 6) Wyznacz liczbę operacji mnożenia oraz liczbę operacji dodawania wykonywanych podczas wyznaczania:

- a) macierzy odwrotnej do macierzy $n \times n$ metodą eliminacji Gaussa-Jordana;
- b) rzędu macierzy $n \times n$ metodą eliminacji Gaussa;

i na tej podstawie podaj złożoność obliczeniową algorytmu.

IV. Odpowiedzi

zad. 1)

- a) $\Delta a = 0,009124$, $\Delta_a = 0,0092$
 $\delta a \approx 0,00808$, $\delta_a = 0,0081$
- b) $\Delta a = 0,000876$, $\Delta_a = 0,0009$
 $\delta a \approx 0,000776$, $\delta_a = 0,0008$
- c) $\Delta a = \pi - 3,14 \approx 0,0015926535$, $\Delta_a = 0,0016$
 $\delta a = \frac{\pi - 3,14}{\pi} \approx 0,000506957$, $\delta_a = 0,0006$

zad. 2)

- a) $|\Delta f| = 0,0011$, $f(x, y) = 0 \pm 0,0011$, δf – nie można zastosować
- b) $|\Delta f| = 0,36$, $f(x, y, z) = -12 \pm 0,36$, $\delta f = 0,03$

zad. 3) Odpowiedź:

$$\Delta F = \frac{66 \text{ kg m}}{100 \text{ s}^2}, \delta F = \frac{99}{2000} = 4,95\%$$

zad. 4)

zasada równego wpływu:

- a) $\Delta_x = 0,002$, $\Delta_y = 0,01$, $\Delta_z = 0,001$
- b) nie można zastosować ($f'_z(1,0,-1) = 0$)

metoda równych kresów górnych błędów bezwzględnych

- a) $\Delta_x = \Delta_y = \Delta_z = 0,001875$;
- b) $\Delta_x = \Delta_y = \Delta_z = 0,005$

metoda pomiaru jednakowo dokładnego

- a) $\Delta_x = 0,0024$, $\Delta_y = 0,006$, $\Delta_z = 0,0012$
- b) $\Delta_x = 0,0075$, $\Delta_y = 0$, $\Delta_z = 0,0075$

zad. 5)

metoda równego wpływu: $\Delta_x = 6$ sekund, $\Delta_y = \frac{6}{5}$ sekundy, $\Delta_z = 3$ sekundy

metoda równych kresów górnych: $\Delta_x = \Delta_y = \Delta_z = \frac{9}{4}$ sekundy

pomiar jednakowo dokładny: $\Delta_x = \frac{9}{7}$ sekundy, $\Delta_y = \frac{18}{7}$ sekundy, $\Delta_z = \frac{27}{14}$ sekundy

zad. 6)

a) liczba operacji mnożenia:

$$\sum_{k=1}^n [n - (k - 1) + (n - (k - 1))(n - 1)] + \sum_{k=1}^n [n + n(n - 1)] = \frac{1}{2} n^2 (3n + 1),$$

liczba operacji dodawania:

$$\sum_{k=1}^n (n - (k - 1))(n - 1) + \sum_{k=1}^n n(n - 1) = \frac{1}{2} (n - 1)n(3n + 1),$$

łączna liczba operacji: $\frac{1}{2} n(2n - 1)(3n + 1)$,

złożoność obliczeniowa: $O(n^3)$.

b) liczba operacji mnożenia:

$$\sum_{k=1}^n (n - (k - 1))(n - 1 - (k - 1)) = \frac{1}{3} (n - 1)n(n + 1),$$

liczba operacji dodawania:

$$\sum_{k=1}^n (n - (k - 1))(n - 1 - (k - 1)) = \frac{1}{3} (n - 1)n(n + 1),$$

łączna liczba operacji: $\frac{2}{3} (n - 1)n(n + 1)$,

złożoność obliczeniowa: $O(n^3)$.